

Олександр СКРЯБІН

кандидат історичних наук, старший дослідник
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2719-8400>
Scopus Author ID: 57205495423
Електронна пошта: skryabin07@meta.ua

Ігор ЄВСЄЄВ

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1450-1378>
Електронна пошта: evseev8@ukr.net

Олег ГЕРАСИМЕНКО

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4615-2584>
Електронна пошта: mega-dgym@ukr.net

**ПЕРЕДУМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ТА ПІДГОТОВКА
СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ДО ХАРКІВСЬКОЇ НАСТУПАЛЬНОЇ ОПЕРАЦІЇ 2022 РОКУ**

Автори статті проаналізували передумови проведення, планування та підготовку Харківської наступальної операції Сил оборони України 2022 року. Встановлено, що спочатку Харківській наступальній операції відводилась роль відволікаючої у рамках Стратегічної наступальної операції Сил оборони України 2022 року. Однак наприкінці серпня 2022 р. для посилення своїх військ на півдні України противник перекинув частину сил з Ізюмського напрямку, чим майже вдвічі послабив своє угруповання в Харківській області. У результаті для Сил оборони України виникли сприятливі умови для проведення наступальної операції у цьому регіоні.

Операція була спланована у стислі терміни. Відповідно до плану дві десантно-штурмові та одна механізована бригади Сил оборони України мали здійснити прорив оборони противника на вузькій ділянці фронту в районі Балаклії, розсікти його угруповання між Куп'янськом й Ізюмом та створити разом з іншими військовими частинами та підрозділами другого ешелону кільце оточення ворожих сил навколо Ізюма.

Ключові слова: Харківська наступальна операція, задум, планування, підготовка, Сили оборони України, вторгнення.

Постановка проблеми. Харківська наступальна операція 2022 року увійшла в історію відсічі широкомасштабного російського вторгнення як складова частина Стратегічної наступальної операції Сил оборони України (вересень–грудень 2022 р.), що мала значний вплив на подальший перебіг Війни за Незалежність України. Ця операція продемонструвала якісну підготовку, планування і реалізацію масштабних наступальних дій Сил оборони України в умовах переваги противника в особовому складі, військовій техніці і боєприпасах. Одним із основних її результатів

стало перехоплення у ворога стратегічної ініціативи на театрі воєнних дій, що у свою чергу, створило умови для проведення подальших наступальних операцій Силами оборони України (Надтока О. & Шопинський Б. 2024, с. 57).

Актуальність роботи полягає у дослідженні таких аспектів Харківської наступальної операції 2022 року, як передумови її проведення та особливості планування і підготовки, що має теоретичне і практичне значення. До того ж висвітлення героїчних сторінок боротьби Українського народу проти російських окупантів сприяє

патріотичному вихованню громадян нашої держави, необхідність якого гостро усвідомлюється в умовах триваючої широкомасштабної збройної агресії РФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Події, що передували початку Харківської наступальної операції, є малодослідженими. Цілком зрозуміло, що бойових документів, котрі розкривають елементи задуму, планування і підготовки її проведення, у відкритому доступі немає. Тому автори статті, у першу чергу, звернулися до спогадів безпосередніх учасників подій: керівного складу оперативного-стратегічного угруповання військ (далі – ОСУВ) «Хортиця» та командирів військових частин та підрозділів, причетних до процесів планування і підготовки операції (Знищення «вагнера», НАТО чи радянщина... 2025; Подарунки кремлю та скандали в армії... 2025; Зварич, О. 2024; Андрій Маліновський. Майбутнє української зброї... 2024; Кліщук, Л. 2024; Як ВСУ перемогли в битві за Харків... 2023).

Важливими джерелами інформації стали колективні праці науковців Національного університету оборони України (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023) та Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України (Залужний, В. (голов. ред.). 2023а; Залужний, В. (голов. ред.). 2023б; Хлонь, С., Пагіря О. & Полтораков, О. 2023).

Заслужують на увагу наукові праці вченого А. Харука (Харук, А. 2023а; 2023б; 2025), присвячені обороні Харкова, першому етапу Слобожанської наступальної операції, обороні та визволенню Лиману у 2022 році. Актуальними та корисними також виявилися розвідки науковців О. Надтоки і Б. Шопинського (Надтока, О. & Шопинський, Б. 2024; Шопинський, Б. 2024), які дослідили Слобожанську та Херсонську наступальні операції Сил оборони України 2022 року. До джерел автори також залучили документальні проекти (Документальний фільм «Битва за Харків». 2023; РІК. – авторський документальний проект... 2023; Рік. Харківщина... 2023; Визволення Харківщини... 2024).

Мета статті – проаналізувати передумови проведення Силами оборони України Харківської наступальної операції 2022 року, хід її планування та підготовки; увести у науковий обіг нові документальні матеріали.

Виклад основного матеріалу дослідження. У другій половині березня 2022 р. Сили оборони України розпочали контрнаступальні дії. У запеклих боях на Київському, Чернігівському та Сумському напрямках у Північно-Захід-

ній операційній зоні противник зазнав нищівної поразки – його сили були виснажені, а система логістичного забезпечення зруйнована. З огляду на це, на початку квітня російське військово-командування змушене було терміново відвести свої війська вглиб територій республіки Білорусь та Росії (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023, с. 132).

Водночас на Харківському напрямку, у Східній операційній зоні, щоб унеможливити оточення обласного центру з південного, північно-східного та північного напрямків та нанесення противником ракетно-артилерійських ударів по місту, Сили оборони України також поступово перейшли від оборони до локальних контрнаступальних дій. У результаті успішних дій українських підрозділів 6 березня було визволено важливий комунікаційний вузол – місто Чугуїв, а 26 і 27 березня – населені пункти Вільхівка і Мала Рогань. Згодом, 29 квітня Сили оборони України розпочали на цьому напрямку більш масштабний контрнаступ, і до кінця травня очистили від російських окупантів 24 населені пункти Харківської області. Успішне просування українських сил дало змогу потіснити противника з панівних висот, звідки він обстрілював Харків, відкинути його від міста на 10, а подекуди – 50 км і вийти на рубіж державного кордону на північному сході в районі с. Тернова. На цьому напрямку ворог був змушений відступити на лівий берег р. Сіверський Донець, а частині підрозділів 92-ї окремої механізованої бригади імені кошового отамана Івана Сірка (далі – омбр) навіть вдалося подолати цю водну перешкоду та закріпитися на лівому березі. У результаті, Сили оборони України наблизилися до Вовчанська та створили серйозну загрозу для шляхів логістичного постачання російського угруповання на Ізюмському напрямку. Отже, у цих сприятливих умовах з'явилась перспектива розсікти навпіл російське угруповання військ на рубежі Вовчанськ – Куп'янськ та створити загрозу оточення противника навколо Ізюма, щоб не дати йому можливості розгорнути наступ на Слов'янськ і Краматорськ (Залужний, В. (голов. ред.). 2023, с. 118; Харук, А. 2023б, с. 28–31; Хлонь, С., Пагіря О. & Полтораков, О. 2023, с. 7–9).

Тим часом стійка оборона українських сил у Східній операційній зоні, а також їх контрнаступальні дії на Харківському напрямку призвели до того, що у першій половині липня російські війська вичерпали тут свої резерви і зазнали істотних втрат у живій силі, озброєнні та військовій техніці. Це змусило загарбників також зни-

зити інтенсивність наступальних дій на інших напрямках та розпочати нарощування втрачених резервів. Ворог був змушений вживати радикальних заходів для збереження свого положення на окупованих територіях. Водночас нарощування Силами оборони України своєї вогневої спроможності завдяки міжнародній допомозі дало змогу вирівняти вогневий паритет між противборчими сторонами та компенсувати чисельну перевагу ворога у засобах ураження. Отже, з'явилися умови для стабілізації фронту, при цьому українське командування отримало можливість планувати стратегічні наступальні операції для подальшого визволення територій України від російських окупантів (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023, с. 251–252).

Враховуючи віддаленість південного регіону України від основних угруповань російських військ, зосереджених у Східній операційній зоні, р. Дніпро була істотною природною перешкодою для їх логістики. Натомість це давало можливість українському командуванню розглядати цю ділянку фронту як перспективну для наступу у бік Херсона. Цьому сприяв природний степовий ландшафт Таврії, що виключав можливість побудови противником ефективної системи укріплень (Шопинський, Б. 2024).

За твердженням генерал-полковника О. Сирського (на той час командувача Сухопутних військ ЗС України – командувача ОСУВ «Хортиця»), в рамках Стратегічної наступальної операції Сил оборони, відповідно до задуму українського командування, Херсонська наступальна операція мала проводитися одночасно із Харківською наступальною операцією, однак, останній тоді відводилася роль відволікаючої (Документальний фільм «Битва за Харків». 2023).

У липні–серпні 2022 р. у національному медійному просторі була розгорнута інформаційна кампанія щодо переходу Сил оборони України у наступ на півдні України. Окрім того, удари української армії по штабах та логістичних центрах російських військ на Херсонщині, зокрема Антонівському мосту, а також заходи із посилення українського угруповання на цьому напрямку переконали противника перерозподілити свої сили і засоби. Через відсутність підготовлених резервів, з початку серпня ворог почав перекидати свої війська на Херсонський напрямок, чим суттєво послабив своє угруповання у Харківській області (Коваль, М. (за заг. ред.). 2023, с. 252).

У той час як у вітчизняних засобах масової комунікації активно обговорювалась лише тема

«херсонських кавунів», яку «по секрету» передавали одне одному лідери громадської думки та деякі військові аналітики, українське командування уважно відслідковувало переміщення військ противника та шукало слабкі місця в його обороні для проведення контрудару (Визволення Харківщини... 2024).

Аналізуючи російське оперативне угруповання у Харківській області, варто зазначити, що наприкінці серпня, після часткової передислокації сил і засобів на Новопавлівський, Запорізький, Криворізький і Південнобузький напрямки, його основні сили залишилися на Ізюмському напрямку. Це були батальйонні тактичні групи (далі – БТГр) зі складу 2-ї мотострілецької дивізії (далі – мсд), 4-ї і 47-ї танкових дивізій, 27-ї окремої мотострілецької бригади, посилені артилерією 288-ї артилерійської бригади та іншими підрозділами 1-ї танкової армії. Вони були знекровлені, значна частина їхньої техніки була непридатною до застосування, а військовослужбовці мали низький морально-психологічний стан. Таким же був стан з'єднань 20-ї загальновійськової армії: 3-ї і 144-ї мсд, а також підрозділів 2-го армійського корпусу, перекинутих на підсилення, оскільки їх ще на початку широкомасштабного вторгнення противник силоміць укомплектував мобілізованими резервістами із окупованих районів Луганської області. До того ж у низці районів на передові позиції було висунуто підрозділи Росгвардії, які не були призначені для ведення бойових дій проти регулярних військ і практично не мали важкого озброєння. Отже, виникли сприятливі умови для проведення Силами оборони України наступальної операції. Військово-політичне керівництво України вирішило скористатися ситуацією для здійснення прориву російської оборони на Харківщині (Генеральний штаб ЗСУ. 2023; Харук, А. 2023а, с. 9).

Під час одного із засідань Ставки Верховного Головнокомандувача Президенту України В. Зеленському запропонували розпочати наступальну операцію на Харківщині, де ворог, унаслідок перекидання своїх військ, послабив позиції і не очікував прориву нашої армії. Після схвалення пропозиції штаб ОСУВ «Хортиця» приступив до планування Харківської наступальної операції як першого головного удару у Стратегічній наступальній операції. Її керівником було призначено командувача Сухопутних військ ЗС України – командувача ОСУВ «Хортиця» генерал-полковника О. Сирського (РІК– авторський документальний проект... 2023).

Основними завданнями майбутньої наступальної операції мали стати: покращення тактичного положення Сил оборони України у Східній операційній зоні, зниження російської загрози для Харкова та ризику оперативного оточення українських підрозділів на заході Донеччини; забезпечення передумов для визволення північно-західної частини Луганської області; підняття бойового духу української армії та здійснення деморалізаційного впливу на ворога; подальша дезорганізація російського командування, змушеного вирішувати проблему оптимального використання недостатніх ресурсів (Харук, А. 2023а, с. 9).

Наприкінці серпня 2022 р. фронт на Харківщині проходив приблизно з півночі обласного центру від населеного пункту Уди через Липці до Тернової, що на північному сході, дугою у південно-східному напрямку, далі – уздовж правого берега Сіверського Донця на південь через Балаклію аж до Ізюма і межі з Донецькою областю, з виступом на рівні Куп'янська. Під контролем російських загартників у цей час залишалася східна та північно-східна частини області, зокрема й важливі логістичні вузли – Вовчанськ, Куп'янськ та Ізюм. Українське командування ще з весни 2022 р. розглядало Ізюм як важливий стратегічний об'єкт. З часу його захоплення противник сконцентрував у районі населеного пункту потужне наступальне угруповання військ для подальшого просування углиб території України одразу на трьох напрямках: на Слов'янськ, Барвінкове та Лозову. Водночас для російських військ Куп'янськ став логістичним хабом, через який із Білгорода та Валуйок через Вовчанськ противник здійснював постачання своїх угруповань у Східній операційній зоні (Харук, А. 2023а, с. 8; Залужний, В. (голов. ред.). 2023b, с. 87–88).

Під час планування наступальної операції особливу увагу було приділено вивченню місцевості. Східна Харківщина, де передбачалось завдати контрудару, характеризується невеликою площею лісів і наявністю водних перешкод, зокрема річок Сіверський Донець і Оскіл. Ці річки протікають із півночі на південь і утворюють зручний рубіж для організації оборони. Найвигідніше географічне положення для утримання оборони мав Ізюм – зі сходу та заходу місто вкрито лісами, що омиваються річкою Сіверський Донець. Чи не єдиним шляхом для прориву в місто з півдня була ділянка суходолу між вигинами Сіверського Донця шириною 3 км. Проте тут річка має болотисту поверхню та великі закрути, її

ширина досягає майже 100 м, що ускладнювало її форсування. Крім цього, наприкінці серпня на Харківщині окупанти контролювали три мости через р. Оскіл у Куп'янському районі (Оскіл, Оскільська ГЕС, Куп'янськ), інші три (Дворічна, Сенькове, Гороховатка) були знищені на початку вторгнення російських військ. Українське командування врахувало географічні особливості території майбутніх активних бойових дій (Залужний, В. (голов. ред.). 2023b, с. 88).

Після ретельного проведення оперативних розрахунків найбільш ефективним для прориву оборони противника виявився район на північ від Балаклії. По-перше, тут розташовувався 65-й Арсенал – база зберігання боєприпасів, яку окупанти використовували для забезпечення своїх військ. По-друге, з точки зору тактики, противник невдало побудував оборону на цьому напрямку: були виявлені слабкі місця на стику двох БТГр, куди й планувалось нанести головний удар українських військ. Подальший наступ Сил оборони України мав на меті розсікти усе угруповання російських військ навпіл – до р. Оскіл.

Варто зазначити, що операція планувалась у найкоротші терміни. Для швидкої реалізації задуму та зменшення часу на підготовку ударних сил до складу першого ешелону було обрано бойові бригади Десантно-штурмових військ ЗС України: 25-ту окрему повітрянодесантну Січеславську бригаду (далі – опдбр) та 80-ту окрему десантно-штурмову Галицьку бригаду (далі – одшбр), які вже мали досвід ведення бойових дій поблизу Лиману, Вовчоярівки, Лисичанського нафтопереробного заводу, Сіверська та на інших напрямках. До цих сил було залучено також 92-гу омбр, що тривалий час вела оборонні бої на Харківському напрямку. Ця бригада була переважно укомплектована особовим складом, який проживав у вказаному регіоні та досконало орієнтувався на місцевості. Щоб досягти повної злагодженості підрозділів, було проведено перегрупування цього «ударного кулака» – до бригад повернули їхні штатні батальйони, які до цього воювали у складі інших з'єднань. На підготовку та злагодження було відведено два тижні (Знищення «вагнера», НАТО чи радянщина... 2025).

Спочатку було сплановано прорив оборони противника на глибину понад 50 км, оточення населених пунктів і примушування ворога до відступу. Така схема дій давала змогу мінімізувати втрати ЗС України. Важливим чинником була швидкість просування. План операції передбачав, що бригади першого ешелону прорвуть пере-

дній край оборони противника у смузі шириною 7 км, знищать його позиції та продовжать наступ. Вони мали пройти крізь російські бойові порядки і з певного рубежу зробити «відрив-ривок», щоб швидко просуватися далі, у глибину оборони противника, розрізавши його угруповання між Куп'янськом і Ізюмом, та створити кільце оточення (Надтока, О. & Шопинський, Б. 2024, с. 51; Кліщук, Л. 2024).

Першочерговим завданням було оволодіти логістичним центром маршрутів – населеним пунктом Волохів Яр, через який противник міг пересуватися з півночі на південь і у будь-який час висунутися на допомогу своїм підрозділам, що перебували в обороні. Передбачалося, що упродовж перших п'яти днів проведення операції Сили оборони України мали зламати передній край оборони противника та просунутися від Вовчого Яру через Волохів Яр, у напрямку Куп'янська. На той час начальник штабу ОСУВ «Хортиця» генерал-майор А. Баргилевич зазначав, що на розроблення цих дій було витрачено майже 60 % усього часу, відведеного на планування операції. На сьомий день операції передові підрозділи мали зайняти панівні висоти на північ від Ізюма. Бригади прориву мали постійно рухатися вперед, не вв'язуючись у відкриті бої. Зі слів полковника І. Скибюка, який на той час командував 80-ю одшбр, глибина прориву для його бригади складала майже 90 км, що дуже вражало під час планування (Документальний фільм «Битва за Харків». 2023; Рік. Харківщина... 2023).

Для блокування противника у смузі прориву та визволення територій України до другого ешелону залучалися підрозділи: 95-ї окремої десантно-штурмової бригади, 14-ї окремої механізованої бригади імені князя Романа Великого, 30-ї окремої механізованої бригади імені князя Костянтина Острозького, 93-ї окремої механізованої бригади «Холодний Яр», 71-ї окремої егерської бригади, 1-ї окремої танкової Сіверської бригади, 3-ї окремої танкової Залізної бригади, 4-ї окремої танкової бригади, 1-ї окремої бригади спеціального призначення, Окремого центру спеціальних операцій «Схід» імені князя Святослава Хороброго, Окремого центру спеціальних операцій «Захід» імені князя Ізяслава Мстиславича, 127-ї та 112-ї окремих бригад територіальної оборони, зведеної тактичної групи «Адам», Головного управління розвідки МО України «Кракен», 4-ї бригади оперативного призначення імені Героя України сержанта Сергія Михальчука та 15-го Слов'янського полку Національної гвардії Укра-

їни, Служби безпеки України, Добровольчого українського корпусу та інші. Частина підрозділів мала забезпечити прикриття наступаючого угруповання з флангів. Резерв противника, у свою чергу, складався з 11 БТГр (в районі Білгорода) та 12 БТГр – на Ізюмському напрямку. Наявними силами він міг зірвати наступ Сил оборони України із флангів (Надтока, О. & Шопинський, Б. 2024, с. 51; Подарунки кремлю та скандали в армії... 2025).

Розрахунки, проведені штабом ОСУВ «Хортиця», свідчили, що у співвідношенні сил і засобів між українськими та російськими військами у цьому районі у Сил оборони України не було переваги. Тому українське командування планувало створити її у силах і засобах на доволі вузькій ділянці фронту та здійснити там прорив оборони противника. Критично важливими були швидкість та чітка організація взаємодії як по вертикалі – між штабом та підпорядкованими силами, так і по горизонталі – між бригадами прориву й іншими військовими частинами, залученими до наступу. Це, у свою чергу, накладало особливу відповідальність на командирів. І. Скибюк зазначав, що план операції не дозволяв порушити взаємодію, так як в іншому випадку міг відбутися «ефект доміно», що позначилось би на загальному успіху і безпеці всієї операції (Документальний фільм «Битва за Харків». 2023; Зварич, О. 2024; Кліщук, Л. 2024).

Зосередження зусиль на головному напрямку прориву, де ворог його не очікував, а також ретельна підготовка операції давали шанс на успіх. Командування ОСУВ «Хортиця» організувало копітку роботи з командирами бригад щодо планування майбутнього контрнаступу, під час якого використовувалися карти місцевості, надруковані за сучасними технологіями на 3D-принтері. На цих картах командири відпрацьовували завдання та маршрути пересування підпорядкованих підрозділів, обговорювали взаємодію, а також прогнозували непередбачувані ситуації, що могли виникнути під час прориву оборони противника та подальшого розвитку наступу. Такий підхід забезпечив максимально ефективне застосування наявних сил та засобів. Полковник П. Федосенко, на той час командир 92-ї омбр, згадував, що підготовка до операції була ретельною, із урахуванням дрібниць, а сам план операції неодноразово удосконалювався. Особливу увагу було приділено підготовці особового складу, який мав знати кожен свій крок (Як це було... 2025; Как ВСУ победили в битве за Харьков... 2023).

Важливою складовою процесу підготовки до проведення Харківської наступальної операції стало завчасне виявлення і знищення логістичних ланцюгів та об'єктів противника, місць розташування його живої сили, зокрема віддалених від лінії фронту. Для цього у розпорядження командувача операції було виділено батарею ракетних систем залпового вогню (далі – РСЗВ) «MLRS» M270 зі складу 107-ї реактивної артилерійської бригади та достатню кількість боєприпасів. Полковник О. Костюшко, на той час начальник відділення центру об'єднаної вогневої підтримки ОСУВ «Хортиця», стверджував, що було створено два розвідувальні вогневі комплекси у складі батареї «Panzerhaubitze 2000» і батареї «Krab», яким придали безпілотні літальні апарати для здійснення повітряної розвідки та передачі цілевказань. Окрім цього, для 92-ї омбр, 25-ї опдбр і 80-ї одшбр за рахунок 40-ї окремої артилерійської бригади імені Великого князя Вітовта та 44-ї окремої артилерійської бригади імені гетьмана Данила Апостола було виділено по батареї причіпних 155-мм гаубиць M777 (Документальний фільм «Битва за Харків». 2023).

Американська розвідка сприяла раціональному розподілу ресурсів Сил оборони України, точно локалізуючи цілі. Напередодні наступу було розроблено план взаємодії із американськими партнерами: українська сторона надала опис цілей, розташованих у тій чи іншій зоні, а американська – за допомогою геопросторової розвідки визначала точні координати цілей. Ця співпраця мала важливе значення з точки зору ефективності роботи української артилерії. Зі слів командира артилерійського дивізіону, позивний «Сула», майже 30 % успіху контрнаступу залежало від РСЗВ «MLRS». Маючи чіткі координати цілей, ці системи завчасно застосували для знищення ворожої логістики ще до початку операції (Khurshudyan, I., Sonne, P., Morgunov S. & Hrabchuk K. 2022; Надтока, О. & Шопинський, Б. 2024, с. 52; Документальний фільм «Битва за Харків». 2023).

Генерал-майор А. Маліновський, на той час начальник управління ракетних військ і артилерії командування підготовки Командування Сухопутних військ ЗС України, також звернув увагу на ефективне застосування на підготовчому етапі РСЗВ «MLRS» для ураження логістичних центрів, складів із боєприпасами, пально-мастильними матеріалами, місць зосередження живої сили противника. Поступове знекровлення ворожих сил артилерійськими засобами вже на етапі підготовки до операції призвело до дефіциту бо-

еприпасів у російських військ на цьому напрямку (Андрій Маліновський. Майбутнє української зброї... 2024).

У встановлений час пункт управління командувача, а також бригади прориву разом з іншими підрозділами українських сил, приховано перекинули на напрямки прориву оборони противника та розосередили їх у лісових смугах. Для забезпечення прихованості наших намірів на цьому напрямку підрозділи переміщувалися швидко та у нічний час. Оскільки перша лінія оборони противника була щільно замінована, інженерні підрозділи Сил оборони України проводили дорозвідку і розмінування мінних полів вночі, створюючи у них проходи. Зважаючи на недостатню кількість боєприпасів, надходження яких очікувалось найближчим часом, наступ відклали на кілька днів (Знищення «вагнера», НАТО чи радянщина... 2025).

Ситуацію ускладнювало те, що у серпні 2022 р. в Україні закінчувалися артилерійські боєприпаси радянського виробництва. Допомога з боку країн-партнерів була недостатньою: на 12 російських артилерійських пострілів українські війська могли відповісти лише одним. За підрахунками штабу ОСУВ «Хортиця», потреба у боєприпасах під час проведення активних бойових дій, відповідно до чинних норм, в умовах дефіциту боєприпасів виявилася надзвичайно великою (Подарунки кремлю та скандали в армії... 2025).

Зважаючи на це, командувач операції визначив мінімальну кількість снарядів кожної номенклатури – 8 тисяч. Однак поставлено було лише 30 % від замовленого. Очікування наступу підвищувало ризик виявлення противником українських угруповань і нанесення вогневого удару по району зосередження та вихідному району. Враховуючи зазначене, О. Сирський вирішив не чекати надходження решти боєприпасів, а розпочати наступ. Він згадує: «Ворог почав проводити посилену повітряну розвідку над цим районом і ставало зрозумілим, що при очікуванні решти боєприпасів, вони нас викриють» (Знищення «вагнера», НАТО чи радянщина... 2025).

Упродовж 3–5 вересня українські підрозділи провели відволікаючі дії на Ізюмському напрямку: форсували Сіверський Донець на південний схід від Лиману, визволили Озерне, а згодом зачистили від окупантів Старий Караван (Харук, А. 2025, с. 8). 6 вересня о 05:00 Сили оборони України розпочали наступальну операцію.

Висновки з дослідження. Таким чином, підсумовуючи, можна зазначити наступне:

1. Контрнаступальні дії Сил оборони України на Харківському напрямку у березні–травні 2022 р. дали змогу не лише відсунути лінію фронту від обласного центру, а й зайняти вигідні висоти та створити плацдарм для проведення подальшої наступальної операції, котра на початковому етапі планування Стратегічної наступальної операції розглядалась як відволікаюча. Прихована підготовка до контрнаступу у поєднанні з вдалим поширенням дезінформації щодо реальних планів українського командування ввели противника в оману та змусили перекинути частину бойових частин на Херсонщину, тим самим послабивши угруповання на Харківщині. Все це стало передумовами для проведення Харківської наступальної операції.

2. Ризиковий задум операції, по суті, не відповідав канонам воєнного мистецтва щодо трира-

зової переваги наступаючої сторони, проте, план її проведення передбачав ретельну підготовку та чітку взаємодію між командуванням та військовими частинами (підрозділами) як по вертикалі, так і по горизонталі. Він був розрахований на раптове нанесення удару по найслабшій ділянці фронту, швидкий прорив ворожої оборони та миттєве просування бригад першого ешелону тилами противника за підтримки сил, що рухались за ними у складі другого ешелону.

3. Невід'ємним елементом підготовки до проведення наступальної операції стало завчасне виявлення і знищення логістичних ланцюгів та важливих об'єктів противника, особливо тих, що розташовувалися на значному віддаленні від лінії фронту. Це призвело вже на початку операції до знекровлення ворожих сил та дефіциту в них боєприпасів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Khurshudyan, I., Sonne, P., Morgunov S. & Hrabchuk K. (2022). Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war. URL: <https://tinyurl.com/566mbv6e> [дата зверн.: 18.11.2025].

Андрій Маліновський. Майбутнє української зброї та її застосування на фронті. (2024). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xuqS-4g66Gg&t=7s> [дата зверн.: 19.11.2025].

Визволення Харківщини. Фільм Центру досліджень воєнної історії ЗСУ. (2024). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4fkcxnSMxQY> [дата зверн.: 13.11.2025].

Генеральний штаб ЗСУ (2023). URL: <https://tinyurl.com/44n7rkrd> [дата зверн.: 20.11.2025].

Документальний фільм «Битва за Харків». (2023). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QbzkvznuC8> [дата зверн.: 13.11.2025].

Залужний, В. (голов. ред.). (2023b). *Рік війни за свободу: Воєнно-історичний нарис російсько-української війни (24.02.2022-24.02.2023)* (у 4-х кн., Кн. III). Київ: Видавництво Ліра-К, 198 с.

Залужний, В. (голов. ред.). (2023a). *Рік війни за свободу: Воєнно-історичний нарис російсько-української війни (24.02.2022-24.02.2023)* (у 4-х кн., Кн. II). Київ: Видавництво Ліра-К, 198 с.

Зварич, О. (2024). Ексклюзив. Начальник Генштабу Анатолій Баргилевич: «Червона лінія» у нас одна – зберегти Україну. URL: <https://tinyurl.com/3d3rxpew> [дата зверн.: 25.11.2025].

Знищення «вагнера», НАТО чи радянщина, секрети битв за Київ та Курщину – як поламати військову науку? (2025). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VYvM9LxsPE> [дата зверн.: 13.11.2025].

Как ВСУ победили в битве за Харьков. Наступление украинской армии. (2023). URL: https://www.youtube.com/watch?v=nNQqfYh2V_c [дата зверн.: 15.11.2025].

Кліщук, Л. (2024). Інтерв'ю бригадного генерала І. Скибюка. З ким саме ми воюємо, скільки ще триватиме війна URL: <https://tinyurl.com/2w5wpxh3> [дата зверн.: 17.11.2025].

Коваль, М. (за заг. ред.). (2023). *Рік незламності: крах операції “Z”*. К.: НУОУ, 320 с.

Надтока, О. & Шопинський, Б. (2024). Слобожанська наступальна операція Сил оборони України: перебіг та результати (06.09–01.10.2022 р.). *Війна Росії проти України (лютий 2014 – лютий 2024 рр.). Стратегії репрезентації*. (Ред. А. Киридон). Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», с. 49–57.

Подарунки кремлю та скандали в армії: перше велике інтерв'ю Головнокомандувача Сирського. (2025). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQzUM9-rXF4&t=16s/> [дата зверн.: 21.11.2025].

РІК – авторський документальний проект Дмитра Комарова. Частина друга. (2023). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rlkzADUfb3s&t=1656s> [дата зверн.: 13.11.2025].

Рік. Харківщина. Фільм 2. Документальний проєкт Дмитра Комарова. (2023). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7LYcdn8h9Kk&t=2875s> [дата зверн.: 19.11.2025].

Харук, А. (2023a). Слобожанська наступальна операція: передумови і перший етап (6–12 вересня 2022 р.). *Український історичний журнал*. № 1 (568), с. 5–19. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.005>.

Харук, А. (2023b). Харківська оборонна операція (24 лютого–14 травня 2022 р.). *Український історичний журнал*. № 5 (572), с. 23–34. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.023>.

Харук, А. (2025). Дві битви за Лиман (23 травня–жовтня 2022 р.). *Український історичний журнал*. № 3 (582), с. 5–15. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.03.005>.

Хлонь, С., Пагіря, О. & Полтораков, О. (2023). *Східна брама держави (Оборона Харкова (24 лютого–14 травня 2022 р.))*. К.: ЦДВІ ЗСУ, 11 с.

Шопинський, Б. (2024). Херсонська наступальна операція Сил оборони України: перебіг та результати (29 серпня–11 листопада 2022 р.). URL: <https://tinyurl.com/36exx4y5> [дата зверн.: 11.11.2025].

Як це було. Хронологія Слобожанського контрнаступу Сил оборони України 2022 року. (2025). URL: <https://tinyurl.com/48cee734> [дата зверн.: 24.11.2025].

REFERENCES

Andrii Malinovskyi. Maibutnie ukraïnskoi zbroi ta yïi zastosuvannia na fronti. (2024). [Andrii Malinovskyi. The future of Ukrainian weapons and their use on the front]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xuqS-4g66Gg&t=7s> [Accessed: 19.11.2025]. [in Ukrainian].

Dokumentalniy film “Bytva za Kharkiv”. (2023). [Documentary film “Battle for Kharkiv”]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QbzkvznuC8> [Accessed: 13.11.2025]. [in Ukrainian].

Heneralnyi shtab ZSU (2023). [General Staff of the Armed Forces of Ukraine]. URL: <https://tinyurl.com/44n7rkrd> [Accessed: 20.11.2025]. [in Ukrainian].

Kak VSU pobedili v bitve za Harkov. Nastuplenie ukraïnskoï armii. (2023). [How the Ukrainian Armed Forces won the battle for Kharkiv. The offensive of the Ukrainian army]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=nNQqfYh2V_c [Accessed: 15.11.2025]. [in Russian].

Kharuk, A. (2023b). Kharkivska oboronna operatsiia (24 liutoho–14 travnia 2022 r.) [Kharkiv defensive operation (February 24 – May 14, 2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5 (572), s. 23–34. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.05.023> [in Ukrainian].

Kharuk, A. (2025). Dvi bytvy za Lyman (23 travnia–zhovtnia 2022 r.) [Two battles for Lyman (May 23 – October 2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, № 3 (582), s. 5–15. <https://doi.org/10.15407/uhj2025.03.005> [in Ukrainian].

Kharuk, A. (2023a). Slobozhanska nastupalna operatsiia: peredumovy i pershyi etap (6–12 veresnia 2022 r.) [Slobozhansk offensive operation: prerequisites and first stage (September 6–12, 2022)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 1 (568), s. 5–19. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.01.005> [in Ukrainian].

Khlon, S., Pahiria, O. & Poltorakov, O. (2023). *Skhidna brama derzhavy (Oborona Kharkova (24 liutoho–14 travnia 2022 r.))* [Eastern gate of the state (Defense of Kharkiv (February 24 – May 14, 2022))]. К.: TsDVI ZSU, 11 s. [in Ukrainian].

Khurshudyan, I., Sonne, P., Morgunov S. & Hrabchuk K. (2022). Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war. URL: <https://tinyurl.com/566mbv6e> [Accessed: 18.11.2025]. [in English].

Klishchuk, L. (2024). Komanduvach Desantno-shturmovykh viisk ZSU Ihor Skybiuk: z kym same my voiuïemo, skilky shche tryvatyme viina [Commander of the Airborne Assault Forces of the Armed Forces of Ukraine Ihor Skybiuk: who exactly are we fighting against, how long will the war last?]. URL: <https://tinyurl.com/2w5wpxh3> [Accessed: 17.11.2025]. [in Ukrainian].

Koval, M. (ed.). (2023). *Rik nezlamnosti: krakh operatsii “Z”* [The Year of Invincibility: The Collapse of Operation “Z”]. К.: NUOU, 320 s. [in Ukrainian].

Nadtoka, O. & Shopynskyi, B. (2024). Slobozhanska nastupalna operatsiia Syl oborony Ukrainy: perebih ta rezultaty (06.09–01.10.2022 r.) [Slobozhansk offensive operation of the Defence Forces of Ukraine: progress and results (06.09.–01.10.2022)]. *Viina Rosii proty Ukrainy (liutyi 2014 – liutyi 2024 rr.)*. *Stratehii reprezentatsii*. (Red. A. Kyrydon). Kyiv: Derzhavna naukova ustanova «Entsyklopedychne vydavnytstvo», s. 49–57. [in Ukrainian].

Podarunki kremliu ta skandaly v armii: pershe velyke interviu Holovkoma Syrskoho. (2025). [Kremlin gifts and army scandals: Commander-in-Chief Syrsky's first major interview]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WQzUM9-rXF4&t=16s/> [Accessed: 21.11.2025]. [in Ukrainian].

RIK – avtorskyi dokumentalniy proekt Dmytra Komarova. Chastyna druha. (2023). [YEAR – an author's documentary project by Dmitry Komarov. Part Two]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rlkzADUfb3s&t=1656s> [Accessed: 03.11.2025]. [in Ukrainian].

Rik. Kharkivshchyna. Film 2. Dokumentalniy proekt Dmytra Komarova. (2023). [Year. Kharkiv region. Film 2. Documentary project by Dmitry Komarov]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7LYcdn8h9Kk&t=2875s> [Accessed: 19.11.2025]. [in Ukrainian].

Shopynskyi, B. (2024). Khersonska nastupalna operatsiia Syl oborony Ukrainy: perebih ta rezultaty (29 serpnia–11 lystopada 2022 r.) [Kherson offensive operation of the Defense Forces of Ukraine: progress and results (august 29–november 11, 2022)]. URL: <https://tinyurl.com/36exx4y5> [Accessed: 11.11.2025]. [in Ukrainian].

Vyzvolennia Kharkivshchyny. Film Tsentru doslidzhen voiennoi istorii ZSU. (2024). [Liberation of Kharkiv region. Film by the Centre for Military History Research of the Armed Forces of Ukraine]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4fkcxnSMxQY> [Accessed: 13.11.2025]. [in Ukrainian].

Yak tse bulo. Khronolohiia Slobozhanskoho kontrnastupu Syl oborony Ukrainy 2022 roku. (2025). [How it was. Chronology of the Slobozhansk counteroffensive of the Defense Forces of Ukraine in 2022]. URL: <https://tinyurl.com/48cee734> [Accessed: 24.11.2025]. [in Ukrainian].

Zaluzhnyi, V. (ed.). (2023a). *Rik viiny za svobodu: Voienno-istorychnyi narys rosiisko-ukrainskoi viiny (24.02.2022–24.02.2023)* [The year of the War for Freedom: military-historical sketch of the Russian-Ukrainian war (24.02.2022–24.02.2023)]. (Vol. 2). Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 198 s. [in Ukrainian].

Zaluzhnyi, V. (ed.). (2023b). *Rik viiny za svobodu: Voienno-istorychnyi narys rosiisko-ukrainskoi viiny (24.02.2022–24.02.2023)* [The year of the War for Freedom: military-historical sketch of the Russian-Ukrainian war (24.02.2022–24.02.2023)]. (Vol. 3). Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 198 s. [in Ukrainian].

Znyshchennia “vahnera”, NATO chy radianshchyna, sekrety bytv za Kyiv ta Kurshchynu – yak polamaty viiskovu nauku? (2025). [Destruction of “wagner”, NATO or Sovietism, secrets of the battles for Kyiv and Kursk – how to break military science?]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VYvM9LxsIIE> [Accessed: 13.11.2025]. [in Ukrainian].

Zvarych, O. (2024). Ekskliuzyv. Nachalnyk Henshtabu Anatolii Barhylevych: “Chervona liniia” u nas odna – zberehty Ukrainu [Exclusive. Chief of the General Staff Anatolii Barhylevych: We have only one “red line” – to preserve Ukraine]. URL: <https://tinyurl.com/3d3rxpew> [Accessed: 25.11.2025]. [in Ukrainian].

Oleksandr SKRIABIN

*PhD of Historical Sciences, Senior Researcher
The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2719-8400>*

Ihor YEVSIEIEV

*The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1450-1378>*

Oleh HERASYMENKO

*The Research Centre for Humanitarian Problems
of the Armed Forces of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4615-2584>*

PREREQUISITES FOR PREPARING THE DEFENCE FORCES OF UKRAINE FOR THE KHARKIV OFFENSIVE OPERATION IN 2022

In March 2022, the Defence Forces of Ukraine in the Kharkiv direction gradually transitioned from defensive actions to counteroffensive operations. As a result of successful combat actions during March–May 2022, Russian forces were forced to withdraw from Kharkiv to the eastern bank of the Siverskyi Donets River. Some Ukrainian units managed to cross the river and establish a bridgehead.

Consequently, the Defence Forces of Ukraine approached the city of Vovchansk and created a serious threat to the logistical supply routes of the Russian grouping operating in the Iziurm direction.

During the summer of 2022, the Ukrainian command planned to conduct the Kherson and Kharkiv offensive operations within the framework of a broader strategic offensive operation of the Defence Forces of Ukraine. However, the Kharkiv operation was initially assigned the role of a diversion.

Thus, in July–August 2022 an information campaign was launched in the Ukrainian media space regarding the forthcoming offensive of the Defence Forces of Ukraine in southern Ukraine. Ukrainian forces conducted powerful strikes against command posts and logistical routes of Russian troops in the Kherson region, including the Antonivskyi Bridge.

These measures convinced the enemy to redeploy forces to the Kherson direction. Due to a shortage of prepared reserves, Russian command began transferring troops from other directions starting in early August, thereby weakening its grouping in the Kharkiv region by almost half. As a result, favourable conditions emerged for launching a full-scale offensive operation by the Defence Forces of Ukraine in the Kharkiv region.

Keywords: *Kharkiv offensive operation, operational planning, preparation of operations, Defence Forces of Ukraine, Russian invasion.*

Стаття надійшла 26.12.2025

Стаття прийнята до друку 26.01.2026